

FORMY WSPÓLPRACY BIBLIOTEK NAUKOWYCH NA PRZYKŁADZIE BIBLIOTEKI POLITECHNIKI BIAŁOSTOCKIEJ

Biblioteki już od wielu lat prowadzą wszechstronną współpracę. W Wielkiej Brytanii w latach 30. XIX wieku stworzono Systemy Bibliotek Regionalnych (RLS – Regional Library Systems), które miały na celu tworzyć wspólne katalogi i realizować wypożyczenia międzybiblioteczne, a w latach 70. XX wieku zaczęto współdziałać w zakresie automatyzacji procesów bibliotecznych. W Polsce współpraca bibliotek nie ma tak długiej tradycji, jak w krajach zachodnich. Na temat historycznych uwarunkowań współpracy bibliotek pisze krótko w jednej ze swoich publikacji Wanda Pindłowa: „W Polsce nie rozwinęło się to zjawisko [współpraca] w takim zakresie, jak w Stanach Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii, na przykład wypożyczanie międzybiblioteczne, dla którego przeszkody stwarzały zarówno czynniki polityczne (kontrola tego, co się pożycza, na przykład z zagranicy itp.) jak i ekonomiczne (brak funduszy na przesyłki pocztowe, zwłaszcza polecone). Komputeryzacja katalogów zaś nastąpiła o wiele później, bo tak naprawdę dopiero w latach dziewięćdziesiątych”¹. To właśnie pojawienie się w polskich bibliotekach komputerów i systemów komputerowych dało bodziec do nawiązania ścisłej współpracy nie tylko w zakresie wymiany i wypożyczeń międzybibliotecznych, ale i na innych polach.

Biblioteki naukowe współpracują ze sobą na czterech szczeblach: lokalnym, regionalnym, ogólnokrajowym i międzynarodowym, a współpraca ta dotyczy najróżniejszych form, poczynając od gromadzenia, poprzez opracowanie, udostępnianie i informację naukową, aż do obsługi informatycznej. Jakie korzyści płyną z podejmowania wspólnych działań? Zapewne jednym z nadrzędnych celów, który przyświeca bibliotekom nawiązującym współpracę, jest czynnik ekonomiczny. Uczestnictwo w konsorcjach obniża koszty związane z zakupem elektronicznych źródeł, licencji czy programów komputerowych. Istotną kwestią jest także wymiana i uzupełnienie swoich zasobów, poprawa warunków dostępu do zbiorów i informacji oraz dzielenie się własnymi doświadczeniami, a wszystko po to, aby usatysfakcjonować czytelników. Czynnikiem, które hamują proces konsolidacji bibliotek, są między innymi: „[...] instytucjonalna niezależność, różne systemy zarządzania, wynikające z przynależności do innych jednostek nadrzędnych, instytu-

¹ W. Pindłowa, *Czy studia w zakresie informacji naukowej i bibliotekoznawstwa zaznajamiają studentów z problematyką współpracy bibliotek?*, w: *Współpraca bibliotek naukowych w zakresie obsługi użytkowników: materiały konferencyjne* [CD-ROM], Warszawa 2002, s. 3.

cyjona rywalizacja, opór wobec wprowadzanych zmian², a także przedkładanie interesu własnej biblioteki nad interes ogółu. Pomimo tych przeszkód współpraca między bibliotekami jest konieczna, bowiem, jak słusznie zauważyła w swoim artykule Małgorzata Wach: „Nawet największe biblioteki nie są dzisiaj w stanie zaspokoić wszystkich oczekiwań użytkowników. Jest natomiast możliwa i jak najbardziej wskazana współpraca (...). Wtedy użytkownik, chociaż kontaktuje się z jedną tylko biblioteką, jest w istocie obsługiwany przez całą grupę bibliotek”³.

Biblioteka Politechniki Białostockiej (dalej: Biblioteka PB) to jedna z największych bibliotek naukowych o profilu technicznym województwa podlaskiego. Jest jednostką ogólnouczelnianą o zadaniach naukowych, dydaktycznych i usługowych i tworzy wraz z trzema bibliotekami wydziałowymi jednolity system biblioteczno-informacyjny. Posiada bogaty księgozbiór z zakresu nauk technicznych, ścisłych, przyrodniczych i społecznych, który liczy 377 tysięcy woluminów wydawnictw zwartych, ciągłych i specjalnych oraz 523 tytuły czasopism bieżących. Obsługuje około 14 tysięcy studentów i 1300 pracowników oraz osoby spoza uczelni. Użytkownicy mają możliwość zdalnego korzystania z 70 elektronicznych baz danych. Gromadzenie, opracowanie i udostępnianie zbiorów jest w pełni skomputeryzowane za pomocą zintegrowanego systemu bibliotecznego ALEPH, a katalog dostępny jest w Internecie pod adresem <http://biblioteka.pb.edu.pl>.

Biblioteka PB w swoim regulaminie ma określone zadania szczegółowe, do których należy między innymi współpraca z innymi bibliotekami naukowymi w kraju i za granicą. Odbywa się ona w zakresie:

- gromadzenia księgozbioru, między innymi pozyskiwanie darów oraz uczestnictwo w konsorcjach celem zakupu elektronicznych baz danych;
- opracowania księgozbioru;
- udostępniania, między innymi prowadzenie wypożyczeń międzybibliecznych krajowych i zagranicznych;
- informacji naukowej: tworzenie wraz z innymi bibliotekami naukowymi bibliograficznych baz danych o zasięgu krajowym, to jest: SYMPOnet i BazTech;
- digitalizacji zbiorów (Podlaska Biblioteka Cyfrowa);
- doskonalenia kadry bibliotecznej: udział w konferencjach problemowych, szkoleniach, seminariach, forach, spotkaniach roboczych, praktykach, stażach itp.;
- obsługi informatycznej, między innymi wdrażanie zintegrowanego systemu bibliotecznego.

² E. Maceviciute, *Być albo nie być razem – czy istnieje wybór?*, w: „Biuletyn EBIB” [online], 2004 nr 10, <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/61/maceviciute.php>. Dostępny w Internecie [dostęp: 8.02.2014].

³ M. Wach: *Współpraca biblioteczna jako jeden z elementów działalności Biblioteki Głównej Politechniki Opatowskiej*, w: *Współpraca bibliotek naukowych w zakresie obsługi użytkowników: materiały konferencyjne* [CD-ROM], Warszawa 2002, s. 2.

Gromadzenie

Wymiana międzybiblioteczna to jedna z form współpracy bibliotek naukowych. Ewa Mydlarz pisze, że do roku 1989 ten sposób pozyskiwania zbiorów rozwijał się dynamicznie: „[...] więcej było polskich kooperantów, wymiana zagraniczna skierowana była przede wszystkim do ośrodków państw bloku wschodniego. Potem sytuacja uległa zmianie. Trudności finansowe poszczególnych uczelni i instytucji wymogły stopniowe ograniczanie i w rezultacie ta forma powiększania kolekcji straciła na znaczeniu. Regres widoczny jest szczególnie w mniejszych ośrodkach naukowych”⁴. Obecnie wymiana międzybiblioteczna nie jest już tak istotnym źródłem wpływu i wiele bibliotek z niej rezygnuje. Wśród nich znalazła się też Biblioteka PB, która w 2012 roku zawiesiła wymianę wydawnictw. Oddział Gromadzenia Biblioteki PB otrzymywał od innych placówek w ramach wymiany międzybibliotecznej: skrypty uczelniane, zeszyty naukowe, wydawnictwa informacyjne. W zamian wysyłał publikacje wydawnictwa uczelnianego, popularyzując w ten sposób dorobek naukowy pracowników Politechniki Białostockiej. Powodem rezygnacji z wymiany międzybibliotecznej były wysokie koszty, jakie generowała przy stosunkowo niewielkiej wartości otrzymywanych publikacji.

Kolejnym źródłem wpływów dla bibliotek są dary przekazywane przez instytucje, uczelnie i osoby prywatne. Mówiąc o darach, nie sposób pominąć współpracy Biblioteki Politechniki Białostockiej z Książnicą Podlaską. Na mocy Rozporządzenia Ministra Kultury i Sztuki z 24 maja 1999 roku (Dz. U. 1999, Nr 50, poz. 513)⁵ Książnica Podlaska otrzymuje w ramach egzemplarza obowiązkowego polskie wydawnictwa. Te, które nie są zgodne z profilem gromadzonego księgozbioru, może nieodpłatnie przekazać dla innej biblioteki. Dzięki tej współpracy Biblioteka PB pozyskuje książki, katalogi i literaturę techniczno-handlową, które wzbogacają kolekcję biblioteczną i służą czytelnikom.

W Polsce pod koniec lat 90. XX wieku biblioteki – w celu poszerzenia oferty gromadzonych zasobów o dokumenty elektroniczne – zaczęły tworzyć konsorcja. Powstawały one po to, by wynegocjować jak najlepsze warunki dostępu do elektronicznych baz danych. Konsorcja mogły wystąpić o współfinansowanie przedsięwzięcia lub szukać sponsorów. Koszt zakupu dla każdej instytucji był określany na podstawie między innymi ilości pracowników naukowych i studentów. Funkcję koordynatora konsorcjum najczęściej powierzano Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego, ale mógł ją również pełnić przedstawiciel wydawcy lub biblioteka, tak jak w przypadku bazy Chemical Abstract, gdzie pośrednikiem została Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wro-

⁴ E. Mydlarz, *Formy gromadzenia druków zwartych w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, w: *Strategie gromadzenia zbiorów w bibliotekach polskich. Materiały z IV Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej: Pobierowo, 15-17 września 2011* [Dokument elektroniczny], Szczecin 2012, s. 177, http://zbc.ksiaznica.szczecin.pl/Content/29173/Seria_BZP_T_IX.pdf. Dostępny w Internecie [dostęp: 8.02.2014].

⁵ Rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dn. 24 maja 1999 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie wykazu bibliotek uprawnionych do otrzymywania egzemplarzy obowiązkowych poszczególnych rodzajów publikacji oraz zasad i trybu ich przekazywania, DzU z 1999, nr 50 poz. 513, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19990500513>. Dostępny w Internecie [dostęp: 8.02.2014].

clawskiej. Koordynator miał za zadanie negocjować warunki umowy i przyjmować reklamacje. Początkowo polskie biblioteki otrzymały dostęp do baz danych między innymi MEDLINE, Inspec, MATH, SCI Expanded, a w miarę upływu czasu zagraniczne wydawnictwa wzbogaciły swoją ofertę o dostęp do elektronicznych czasopism, takich jak: IDEAL (Academic Press), ScienceDirect (Elsevier), Springer LINK, EIFL-EBSCO i inne.

Uczestnictwo w tego typu przedsięwzięciu wiązało się nie tylko z korzyściami. Biblioteki zrzeszone w konsorcjach nie otrzymywały czasopism elektronicznych na własność, a tylko na czas trwania umowy licencyjnej, często bez prawa archiwizacji. Zatem, jeśli chciały mieć zachowaną ciągłość księgozbioru, musiały również zakupić wersję drukowaną danego czasopisma. W związku z tym, dublowały posiadane tytuły i generowały w ten sposób większe koszty. Problemy ten został podjęty przez Jolantę Stępniać w artykule *Konsorcja a polityka gromadzenia czasopism w bibliotekach*, gdzie autorka pisała, że „Udział bibliotek w konsorcjach spowodował realny wzrost kosztów gromadzenia czasopism – czyli generalnie większe wydatki z budżetu”⁶. Nawet rezygnacja z prenumeraty w wersji drukowanej, jak przewidywano, nie przyniosła oczekiwanych rezultatów w postaci zmniejszenia wydatków na zakup czasopism. Przyczyną były wysokie ceny czasopism elektronicznych, związane przede wszystkim z rosnącymi kosztami archiwizacji. Ta trudna sytuacja uległa zmianie na korzyść bibliotek po roku 2010, kiedy utworzono Wirtualną Bibliotekę Nauki. Inicjatywa pozwoliła znacznie zaoszczędzić środki finansowe, przeznaczone na zakup czasopism elektronicznych. Koszt licencji krajowych został pokryty w całości ze środków Ministerstwa Nauki Szkolnictwa Wyższego, a biblioteki akademickie otrzymały dostęp online do wybranych baz elektronicznych. Jedyne kwestia archiwizacji zasobów elektronicznych nie została rozwiązana.

Wciąż aktualnym problemem związanym z uczestnictwem bibliotek w konsorcjach jest też nabywanie we wspólnym pakiecie dokumentów i czasopism elektronicznych niezgodnych z gromadzonym profilem. Placówki biblioteczne muszą pogodzić się z tym, że działają na rzecz dobra wszystkich członków i czasami ze wspólnego zakupu większe korzyści czerpią użytkownicy innych bibliotek niż użytkownicy własnej jednostki.

Obecnie Biblioteka PB, korzystając z bezpłatnej licencji krajowej, oferuje swoim czytelnikom możliwość zdalnego dostępu do następujących baz elektronicznych: Web of Knowledge, Wiley, Elsevier, Springer, EBSCO, Nature i Science. Oprócz tego wchodzi jeszcze w skład pięciu konsorcjów: Emerald (bazy Emerald Engineering iEMeJ 95), IEEE, Inspec, Knovel i konsorcjum ekonomicznego (bazy EMIS i OECD). Zasoby elektroniczne udostępnione przez Bibliotekę PB cieszą się ogromnym zainteresowaniem i popularnością wśród wykładowców i studentów uczelni. Świadczy o tym między innymi liczba pobranych dokumentów z elektronicznych baz, która z roku na rok jest coraz większa (2012 roku –

⁶ J. Stępniać, *Konsorcja a polityka gromadzenia czasopism w bibliotekach*, w: *Współpraca bibliotek naukowych w zakresie obsługi użytkowników: materiały konferencyjne* [CD-ROM], Warszawa 2002, s. 2.

52716, 2013 roku – 83402). Pomimo pewnych trudności, konsorcja utworzone w celu organizacji dostępu do baz danych i czasopism elektronicznych są jednym z przykładów udanej współpracy bibliotek.

Opracowanie

Biblioteki akademickie jako pierwsze podjęły komputeryzację procesów bibliotecznych. Zrzeszały się w konsorcja, a głównym celem, jaki im przyświecał, było pozyskanie środków na zakup zintegrowanych systemów bibliotecznych. Wyjątek stanowiła grupa bibliotek użytkujących VTLS, która nie tylko utworzyła konsorcjum, aby zakupić system, ale też zbudowała wspólnie Centralną Kartotekę Hasel Wzorcowych. Dało to możliwość założenia w 2002 roku Narodowego Uniwersalnego Katalogu Centralnego (NUKAT). Dzięki współpracy w zakresie tworzenia wspólnego katalogu użytkownicy otrzymali łatwo dostępną informację o zbiorach, znajdujących się w wielu bibliotekach w kraju. Współkatalogowanie pozwoliło zaoszczędzić czas poprzez możliwość pobierania gotowych opisów, obniżyć koszty związane z opracowaniem, uniknąć dublowania pracy. Biblioteka PB należy do instytucji, które nie przystąpiły do tej inicjatywy. Było to związane między innymi z tym, że do opracowania rzeczowego księgozbioru zastosowano w Bibliotece PB Uniwersalną Klasyfikację Dziesiątą (UKD), a nie język informacyjno-wyszukiwawczy KABA, którego leksyka jest prezentowana w systemie kartotek wzorcowych katalogu NUKAT. Pracownicy Oddziału Opracowania Zbiorów Biblioteki PB stworzyli własną kartotekę hasel UKD i cały czas kontynuują prace nad nią, aby była ona jak najbardziej czytelna dla użytkowników. Swoim doświadczeniem i wiedzą bibliotekarze z Oddziału Opracowania Zbiorów dzielą się chętnie z innymi bibliotekami, jak chociażby z Biblioteką Narodową w zakresie tworzenia polskiej wersji tablic UKD.

Biblioteka PB należy do katalogu centralnego – KARO, który ma zupełnie inny charakter niż NUKAT. Jest to katalog rozproszony, multiwyszukiwarka, która przeszukuje poprzez protokół Z39.50 katalogi bibliotek pracujących w różnych systemach bibliotecznych. KARO jest cennym źródłem informacji o lokalizacji książek i czasopism w polskich bibliotekach. Warto też wspomnieć, że Biblioteka PB uczestniczyła przez lata w budowaniu Katalogów Centralnych BN. W chwili obecnej współpraca ta, jeśli chodzi o Katalog Centralny Książek Zagranicznych, nie jest już kontynuowana.

Udostępnianie

Biblioteki naukowe mają za zadanie przede wszystkim zapewnić dostęp do materiałów bibliotecznych i źródeł informacji, które wspomogą proces kształcenia i tworzenia prac naukowo-badawczych. Udostępnianie księgozbioru odbywa się

na miejscu w czytelniach, w wypożyczalni i w ramach wypożyczeń międzybibliotecznych. Czytelnikami bibliotek akademickich są pracownicy naukowci i studenci macierzystej jednostki, instytucje oraz osoby spoza uczelni, które obsługiwane są na innych, nierzadko gorszych zasadach. Zgodnie z obowiązującymi regulaminami, w większości bibliotek osoby z innych uczelni mogą korzystać tylko prezencyjnie z księgozbioru biblioteki. Jak się okazuje, w zakresie obsługi tego rodzaju użytkowników można także podjąć współpracę, czego przykładem są biblioteki Szczecina. Po latach wprowadzono tam ponownie Kartę Międzybiblioteczną, która umożliwiła wypożyczanie z zasobów wszystkich bibliotek miasta. Pisze o tym w swoim artykule Mirosława Różycka: „Reaktywowanie KM wpłynęło zarówno na wzrost liczby stałych użytkowników wypożyczalni, jak i na ich aktywność. Podstawowym celem, jaki chcieliśmy osiągnąć, było maksymalne wykorzystywanie posiadanych zasobów”⁷. W ten sposób studenci jednej uczelni mają możliwość skorzystania ze zbiorów biblioteki innej uczelni. Niektóre z bibliotek dla osób niezarejestrowanych w systemie bibliotecznym proponują wypożyczanie książek za kaucją. W Bibliotece PB ta forma wypożyczania była stosowana do 1 października 2013 roku. Po wykupieniu karty bibliotecznej i wpłaceniu kaucji, osoby niezwiązane bezpośrednio z uczelnią mogły wypożyczyć dwie książki na okres jednego miesiąca. Od nowego roku akademickiego Biblioteka PB zrezygnowała jednak z tej formy udostępniania księgozbioru.

Następnym bardzo ważnym obszarem współpracy bibliotek w zakresie udostępniania jest wypożyczanie międzybiblioteczne. Pierwszy regulamin Wypożyczalni Międzybibliotecznej został ustalony w 1885 roku we Włoszech. W Polsce dopiero w drugiej połowie XIX wieku ten specyficzny rodzaj udostępniania księgozbioru otrzymał podstawy prawne⁸. Obecnie obowiązuje Zarządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 25 marca 1980 roku, w sprawie zasad wypożyczania międzybibliotecznego⁹, które zostało formalnie uchylone, ponieważ wynikało z nieobowiązującej ustawy z 9 kwietnia 1968 roku. Nowa ustawa z 27 czerwca 1997 roku określiła podstawy prawne funkcjonowania bibliotek, natomiast na miejsce zarządzenia nie wprowadzono nowych regulacji prawnych, w związku z czym uchylone przepisy są nadal obowiązujące. Być może właśnie brak aktualnych regulacji prawnych spowodował, że ta forma współpracy jest przez znawców tematu oceniana bardzo krytycznie. Przytoczmy tu opinię Jacka Wojciechowskiego, który twierdzi, że „nasz system wypożyczeń międzybibliotecznych jest najgorszy w Europie”¹⁰. Wynika to między innymi z tego, że w myśl obowiązujących zasad wypożyczeń międzybibliotecznych biblioteki zostały podzielone na dwie kategorie. Do jednej grupy, wypożyczającej bezpośrednio, zaliczono biblioteki naukowe,

⁷ M. Różycka, *Środowiskowa współpraca bibliotek naukowych Szczecina*, w: „Biuletyn EBIB” [online], 2004 nr 10, <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/61/rozycka.php>. Dostępny w Internecie [dostęp: 8.02.2014].

⁸ *Encyklopedia wiedzy o książce*, Wrocław 1971, s. 2554.

⁹ Zarządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 25 marca 1980 r., w sprawie zasad wypożyczania międzybibliotecznego M.P. z 1980, nr 12, poz. 54, s. 97-98. <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WMP19800120054>. Dostępny w Internecie [dostęp: 8.02.2014].

¹⁰ J. Wojciechowski, *Dopożyczanie*, w: *Vademecum Bibliotekarza*, s. 1.

biblioteki stopnia wojewódzkiego, naczelných organów władz administracji państwowej i ośrodków informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej. Do drugiej grupy, wypożyczającej pośrednio, weszły biblioteki powiatowe, miejskie i gminne, które muszą najpierw skierować swoje zamówienia do biblioteki wojewódzkiej, co znacznie wydłużyło czas realizacji zamówień. W ten sposób małe biblioteki zostały wyeliminowane z systemu wypożyczeń międzybibliotecznych. Biblioteka PB przynależy do pierwszej grupy bibliotek, które znalazły się w lepszej sytuacji, ponieważ uczestniczą bezpośrednio w systemie wypożyczeń międzybibliotecznych. W ramach dopożyczania księgozbioru Biblioteka PB współpracuje z około 300 bibliotekami w kraju i kilkunastoma bibliotekami za granicą.

Kolejnym czynnikiem, który do niedawna utrudniał współpracę międzybiblioteczną, był czynnik ekonomiczny. Wypożyczenia międzybiblioteczne wiązały się z dodatkowymi kosztami, między innymi za wykonanie kserokopii tudzież opłaty za przesyłki pocztowe. Obecnie, dzięki zastosowaniu nowoczesnych technologii, służących do skanowania i przesyłania kopii drogą elektroniczną, koszty te zostały zredukowane do minimum. Tak jest między innymi w Wypożyczalni Międzybibliotecznej Biblioteki PB, która nie pobiera opłat od zamawiających instytucji za skanowanie artykułów.

Wypożyczenia międzybiblioteczne są nieocenionym źródłem potrzebnej literatury i w ten sposób wspomagają proces kształcenia zarówno studentów, jak i kadry naukowej uczelni, która podnosi swoje kwalifikacje. Nawet największe biblioteki nie są w stanie zakupić i zgromadzić wszystkich publikacji, które pojawiają się na rynku wydawniczym i muszą współpracować ze sobą w ramach wypożyczeń międzybibliotecznych.

Informacja naukowa

W działalności informacyjnej nowoczesnej biblioteki niezwykle istotne jest zapewnienie nieograniczonego dostępu do źródeł wiedzy, takich jak bazy danych, które mogą być realizowane samodzielnie lub w ramach współpracy. Biblioteka PB współtworzy dwie bazy BazTech i SYMPOnet. Pierwsza z nich powstała w 1997 roku z inicjatywy Akademii Techniczno-Rolniczej w Bydgoszczy i miała być bazą bibliograficzno-abstraktową o zawartości polskich czasopism technicznych od 1998 roku. Biblioteki tworzące BazTech ustaliły zasady indeksowania na podstawie oryginalnych artykułów z czasopism, a rejestracji miały podlegać podstawowe dane bibliograficzne uzupełnione o streszczenia i słowa kluczowe w języku polskim i angielskim. Obecnie Konsorcjum BazTech działa na podstawie umowy zawartej 12 maja 2011 roku pomiędzy 23 członkami wśród których znalazła się Biblioteka PB. Baza rejestruje zawartość około 596 czasopism technicznych, z czego 486 ukazuje się na bieżąco i umożliwia w niektórych przypadkach bezpośredni dostęp do pełnych tekstów artykułów. Baza danych BazTech doskonale spełnia założenia jej twórców, to znaczy: jest narzędziem, które usprawnia

proces wyszukiwania informacji o publikacjach zawartych w czasopismach technicznych oraz upowszechnia dorobek naukowy.

Drugą z baz, SYMPOnet, zlokalizowano na serwerze Biblioteki Politechniki Warszawskiej. Jest to baza bibliograficzna i zawiera informacje o materiałach konferencyjnych, odbywających się po 1980 roku i gromadzonych w polskich bibliotekach. Niestety, liczba bibliotek współpracujących czynnie w ramach tego projektu jest z roku na rok coraz mniejsza, w związku z czym twórcy bazy rozważają jej zakończenie. Jeśli w przyszłości baza SYMPOnet nie będzie kontynuowana, to z sieci internetowej zniknie bardzo wartościowe źródło informacji na temat publikacji zawartych w materiałach konferencyjnych.

Digitalizacja księgozbioru

Pod koniec lat 90. XX wieku biblioteki w Polsce przystąpiły do digitalizacji swoich zbiorów. Początkowo zlecano to specjalistycznym firmom, jak to było w przypadku Biblioteki Jagiellońskiej, a następnie zaczęto organizować własne pracownie, wyposażone w nowoczesny sprzęt (Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Toruniu, Biblioteka Główna Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie). Dzięki porozumieniu bibliotek wielkopolskich w 2001 roku została założona jedna z pierwszych bibliotek cyfrowych (Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa), która miała za zadanie digitalizować najstarsze zabytki piśmiennictwa polskiego, regionalia i materiały dydaktyczne. W ślad za tą inicjatywą zaczęły powstawać kolejne biblioteki cyfrowe, które były tworzone przez jedną instytucję, bądź też przez konsorcjum. Wspólnym przedsięwzięciem środowiska naukowo-kulturalnego Białegostoku było założenie w 2004 roku Konsorcjum Bibliotek Naukowych. W jego skład weszły następujące biblioteki: Biblioteka Politechniki Białostockiej, Biblioteka Uniwersytecka w Białymstoku, Biblioteka Akademii Medycznej w Białymstoku, Biblioteka Filii Akademii Muzycznej w Białymstoku, Biblioteka Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku, Książnica Podlaska i Archiwum Państwowe w Białymstoku. Biblioteki członkowskie miały za zadanie współpracować w zakresie pozyskiwania środków finansowych, tworzenia biblioteki cyfrowej, wdrażania nowoczesnych technologii informacyjnych, przeprowadzania szkoleń i konferencji, założenia pracowni digitalizacji zbiorów, a także w zakupie baz elektronicznych. W 2005 roku Konsorcjum utworzyło Podlaską Bibliotekę Cyfrową (PBC), której koordynatorem została Biblioteka Uniwersytetu w Białymstoku. Głównymi celami PBC było upowszechnienie dorobku naukowego białostockiego środowiska akademickiego i publikacji związanych z regionem oraz ochrona i archiwizacja cennych zbiorów, a także przyłączenie się do ogólnokrajowych i międzynarodowych projektów, takich jak: Federacja Bibliotek Cyfrowych, DART-Europe, Europeana. Dzięki wspólnym działaniom pozyskano środki unijne i stworzono w Bibliotece Uniwersyteckiej pracownię wyposażoną w najwyższej jakości sprzęt, służący do digitalizacji zbiorów. Początkowo kolek-

cja biblioteki cyfrowej rosła błyskawicznie, zapelniając się dokumentami życia społecznego, podręcznikami i skryptami oraz zbiorami specjalnymi. Największym zainteresowaniem wśród użytkowników cieszyły się publikacje z zakresu nauk ścisłych i technicznych, dostarczane przez Bibliotekę PB. Niestety, obecnie tego typu publikacji przybywa stosunkowo niewiele, ponieważ pracownicy naukowci nie są zainteresowani umieszczaniem swoich prac w PBC, w związku z czym kolekcje biblioteki cyfrowej zapelniają się zbiorami, których nie dotyczy *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 4 lutego 1994 roku (DzU z 20-06, nr 90 poz. 631 z późn. zm.)*. Mimo to, współpraca lokalna bibliotek w zakresie digitalizacji zbiorów przyniosła niezaprzeczalnie korzyści w postaci dość pokażnej kolekcji, którą udostępniono dla szerokiego grona odbiorców.

Doskonalenie kadry bibliotecznej

Zmiany, jakie dokonują się w bibliotekach, a które dotyczą przede wszystkim wprowadzania nowoczesnych technologii i narzędzi informacyjno-komunikacyjnych, wymagają od bibliotekarzy nieustannego dokształcania się. W Polsce to wyższe uczelnie, ośrodki kształcenia (na przykład: Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej) i organizacje bibliotekarskie (na przykład: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich) oraz biblioteki dbają o rozwój bibliotekarzy. Organizują kursy, szkolenia, warsztaty, seminaria i różnego rodzaju konferencje problemowe. Bardzo skuteczną formą doskonalenia jest też udział w praktykach i stażach, zarówno w bibliotekach krajowych jak i zagranicznych. Do wspólnych działań o charakterze szkoleniowym zaliczyć należy między innymi cykliczne spotkania w ramach Forum Bibliotekarzy Podlaskich, które są organizowane przez Bibliotekę Uniwersytetu w Białymstoku. Od kilku lat bibliotekarze z różnych bibliotek spotykają się po to, aby wymienić poglądy i doświadczenia, podzielić się problemami oraz zaprezentować własne osiągnięcia. Jest to kolejny dowód na to, że środowisko białostockich bibliotekarzy czuje coraz większą potrzebę integracji i wspólnego działania. Biblioteka PB należy do grupy bibliotek technicznych PolBit, która organizuje seminaria problemowe z zakresu działalności bibliotek, a także wraz z siedmioma polskimi bibliotekami jest członkiem międzynarodowego stowarzyszenia bibliotek uczelni technicznych International Association of Technological University Libraries (IATUL), pełniącego funkcję forum, na którym można wymienić doświadczenia, poglądy i opinie. Poza tym, kadra biblioteczna Biblioteki PB bierze udział we wszelkiego rodzaju warsztatach, seminariach, szkoleniach, jak chociażby z zakresu elektronicznych baz danych oraz uczestniczy w konferencjach naukowych, na których wygłasza referaty, a wszystko po to, by doskonalić umiejętności i zdobywać wiedzę oraz prezentować własne osiągnięcia.

Obsługa informatyczna

Konsorcja biblioteczne, których celem była najczęściej minimalizacja kosztów zakupu serwerów i systemów bibliotecznych, powstawały w warunkach polskich w latach 90. XX wieku i miały początkowo charakter lokalny. Biblioteki nawiązywały współpracę po to, by wspólnie rozwiązywać liczne problemy, przerażające możliwości jednej instytucji, a związane z wdrażaniem systemów komputerowych. Tak też było w przypadku bibliotek akademickich Białegostoku. Na mocy porozumienia zawartego w 1996 roku między trzema uczelniami: Politechniką Białostocką, Akademią Medyczną i Filią Uniwersytetu Warszawskiego podjęto decyzję o wdrożeniu systemu bibliotecznego ALEPH. Koordynatorem projektu została Biblioteka Politechniki Białostockiej.

Po latach można stwierdzić, że było to przedsięwzięcie, które przyniosło korzyści w postaci wdrożenia nowoczesnego systemu, przyjaznego zarówno dla użytkowników, jak i dla bibliotekarzy.

Biblioteki naukowe współpracują ze sobą jeszcze na wielu innych obszarach, których tu nie omówiliśmy, jak między innymi: ochrona księgozbioru (realizacja wieloletniego programu rządowego „Kwaśny papier. Ratowanie w skali masowej zagrożonych polskich zasobów bibliotecznych i archiwalnych do 2008 roku” oraz współpraca w tworzeniu Narodowego Zasobu Bibliotecznego) czy też współdziałanie w ramach powołanej w 1997 roku organizacji o nazwie Konferencja Dyrektorów Bibliotek Szkół Wyższych (obecna nazwa Konferencja Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich), której celem było wspieranie, rozwijanie, udoskonalanie i promowanie bibliotek szkół wyższych, a w szczególności: prezentowanie opinii i stanowiska w sprawach dotyczących bibliotek, podejmowanie działań integrujących biblioteki szkół wyższych, wspieranie inicjatywy zmierzającej do doskonalenia funkcjonowania bibliotek szkół wyższych, reprezentowania interesu pracowników bibliotek szkół wyższych, dbanie o społeczny prestiż zawodu bibliotekarza i pracownika informacji naukowej.

Pomimo wielu czynników, które hamują proces konsolidacji, wszystkie biblioteki powinny dążyć do współpracy, bowiem, jak pisze Maria Rekowska: „Przykłady dużych światowych bibliotek świadczą o tym, że żadna z nich nie jest samowystarczalna i nie będzie taką w przyszłości”¹¹. Według autorki, trudno jest wyobrazić sobie, że w przyszłości każda biblioteka będzie miała „[...] wystarczający księgozbiór, wystarczające środki finansowe do kupowania wszystkiego, co potrzebuje, wystarczającą powierzchnię do przechowywania i odpowiednie kadry do katalogowania”¹². Bez wzajemnego współdziałania nie jest możliwe zaspokojenie potrzeb użytkowników, którzy stawiają coraz wyższe wymagania w stosunku do bibliotek naukowych.

¹¹ M. Rekowska, *Wypożyczenia międzybiblioteczne jako forma współpracy naukowych – na przykładzie Biblioteki Szkoły Głównej Handlowej*, w: *Współpraca bibliotek naukowych w zakresie obsługi użytkowników: materiały konferencyjne* [CD-ROM], Warszawa 2002, s. 2.

¹² Tamże, s. 2-3.

Bibliografia

1. *Encyklopedia wiedzy o książce*, Wrocław 1971, s. 2554.
2. Maceviciute E., *Być albo nie być razem – czy istnieje wybór?*, w: „Biuletyn EBIB” [online], 2004 nr 10, <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/61/maceviciute.php>. Dostępny w Internecie [dostęp: 8.02.2014].
3. Mydlarz E., *Formy gromadzenia druków zwartych w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, w: *Strategie gromadzenia zbiorów w bibliotekach polskich. Materiały z IV Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej: Pobierowo, 15-17 września 2011*, Szczecin 2012, s. 177. http://zbc.ksiaznica.szczecin.pl/Content/29173/Seria_BZP_T_IX.pdf. Dostępny w Internecie [dostęp: 8.02.2014].
4. Pindłowa W., *Czy studia w zakresie informacji naukowej i bibliotekoznawstwa zaznajamiają studentów z problematyką współpracy bibliotek?*, w: *Współpraca bibliotek naukowych w zakresie obsługi użytkowników: materiały konferencyjne* [CD-ROM], Warszawa 2002, s. 3.
5. Rekowski M., *Wypożyczenia międzybiblioteczne jako forma współpracy naukowych – na przykładzie Biblioteki Szkoły Głównej Handlowej*, w: *Współpraca bibliotek naukowych w zakresie obsługi użytkowników: materiały konferencyjne* [CD-ROM], Warszawa 2002, s. 2.
6. Rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dn. 24 maja 1999 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie wykazu bibliotek uprawnionych do otrzymywania egzemplarzy obowiązkowych poszczególnych rodzajów publikacji oraz zasad i trybu ich przekazywania, DzU z 1999, nr 50 poz. 513, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19990500513>. Dostępny w Internecie [dostęp: 8.02.2014].
7. Różycka M., *Środowiskowa współpraca bibliotek naukowych Szczecina*, w: „Biuletyn EBIB” [online] 2004, nr 10, <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/61/rozycka.php>. Dostępny w Internecie [dostęp: 8.02.2014].
8. Stępnia J., *Konsorcja a polityka gromadzenia czasopism w bibliotekach*, w: *Współpraca bibliotek naukowych w zakresie obsługi użytkowników: materiały konferencyjne* [CD-ROM], Warszawa 2002, s. 2.
9. Wach M., *Współpraca biblioteczna jako jeden z elementów działalności Biblioteki Głównej Politechniki Opolskiej*, w: *Współpraca bibliotek naukowych w zakresie obsługi użytkowników: materiały konferencyjne* [CD-ROM], Warszawa 2002, s. 2.
10. Wojciechowski J., *Dopozyczanie*, w: *Vademecum Bibliotekarza*, s. 1.
11. Zarządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 25 marca 1980 r., w sprawie zasad wypożyczania międzybibliotecznego M.P. z 1980, nr 12, poz. 54, s. 97-98. <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WMP19800120054>. Dostępny w Internecie [dostęp: 8.02.2014].

FORMS OF COOPERATION AMONG UNIVERSITY LIBRARIES: A CASE STUDY OF BIALYSTOK UNIVERSITY OF TECHNOLOGY'S LIBRARY

The article presents different forms of cooperation among university libraries in the sphere of their basic tasks: gathering and processing collections, making collections available, and providing scholarly information. Not only does the author point to various levels of the cooperation, from the local to the international, providing characteristic features of each one, but she also highlights all the factors

that slow down the process of consolidating the libraries. Białystok University of technology's library, one of the largest technical library in the region, is presented as an institution that has introduced the most recent solutions in the field of such a consolidation.

Key words: library exchange, borrowings between libraries, library consortiums, databases, digitalization of collections